

Molló: fita i cim

CARLES DOMINGO

L'ENTRADA «MOLLÓ» EN EL DICCIONARI ALCOVER-MOLL

Significats:

1. Pedra robusta ficada en terra perquè serveixi d'indicació de límit d'una propietat, d'un país, etc.
2. Pilar rústic amb una capelleta que conté una figura de sant pintada en rajoles (Morella).
3. Habitació de forma rodona, d'uns dos metres de diàmetre per altre tant d'alçada (Vila-real), ap. Griera BDCxx79.
4. Pedra posada a una cantonada o a un costat de portal per impedir que els carros en passar freguin la paret (Sueca).
5. Munt de coses de poca alçada, semblant a una pedra de fita.
«mollons de fems de bous»- Agustí.
«molló de merda»: munt d'excrements (Martí G. Dicc.)
 - a) «Arreplegar un bon molló»: aplegar un bon munt de diners d'una herència, d'una rifa, etc. (Val.).
6. Part alta d'una muntanya de forma cònica (Tarragona, Valls, Gandesa).
 - a) «molló de Miramar», cim de muntanya que està situada a la part nord de Valls.
 - b) «molló de la Vila», puig de la Pobla Tornesa.

S'ha de convenir, en principi, que el que s'entén normalment per *molló* no és altre que allò mateix que ja significa la paraula *fita*. Això és, un senyal consistent en una pedra (o objecte sòlid similar) clavada a terra, que té com a objectiu avisar a qui passa per l'indret de dues coses fonamentalment: o bé d'un límit territorial o bé d'una distància a recórrer per a arribar a un lloc determinat. En aquest article, ens limitem a parlar del *molló* en funció d'indicador d'un límit, amb l'extensió de significat que això ha produït en certs casos en el mot.

Propensió a un procés metonímic

La sinonímia entre *fita* i *molló* no és total. Per començar, tenim que *molló* sol reservar-se per a punts importants del límit a senyalar, i per això un *molló* acostuma a ser més gros que una *fita*; en tot cas, més rellevant. Per altra part, *molló* té unes accepcions secundàries que l'emparenten amb el terme anàleg *pedró*. És precisament en una d'aquestes accepcions concomitants (que, per cert, tan sols enregistra el DCVB) que hi deu haver l'explicació de l'aparició en toponímia de *molló*, en quant és aplicat a

vegades gairebé com a genèric de *cim* en el nom de punts culminants del relleu; uns punts, altrament, on no és segur que hi hagi hagut mai cap *fita* o, si més no, ara no hi és pas.

Ens referim a l'accepció número 5 de *molló* en el Diccionari Alcover-Moll, en què és definit com un «munt de coses de poca alçada semblant a una pedra de fita», la qual documenta amb una citació del *Llibre dels secrets d'agricultura...*, de fra Miquel Agustí, una altra del *Diccionario general valenciano-castellano*, de Martí Gadea, i encara amb la frase feta valenciana «arreplegar un bon molló», que vol dir aplegar un bon munt de diners d'una herència, d'una rifa, etc.

Fent abstracció del fet que en els exemples adduïts el valor de munt de *molló* pot semblar que és pertinent tan sols quan aquest munt és fet per l'amuntegament d'uns determinats materials —uns materials que arrosseguen una consideració més aviat pejorativa—, tanmateix aprofitem d'aquesta definició el que ens en sembla el tret bàsic: el valor de munt del mot, en el sentit d'elevació destriada (i, per tant, que pot cridar l'atenció).

Es dona el cas, així mateix, que el mot llatí que es considera l'ètim de

molló —MŪTŪLONEM— ho és també de la paraula *modoló*. Un *modoló* —aclaram-ho— és una *garbera* (o sia, un munt de garbes), però no una *garbera* qualsevol. Tal com encara a la minyonia ho poguérem veure, el *modoló* era la que es feia a l'era apilotant les garbes, esperant-hi la batuda a pota o a màquina, i podia ser tan gros com un paller o més, i en tenia la forma, cònica. No cal dir que des que arribaren al país els aparells que seguen i baten simultàniament aquesta construcció efímera ha desaparegut.

Aquest mot —diu Coromines— en algun lloc es dissimula a vegades a *moladó* i s'aplica a un munt de qualsevol cosa. En aquest sentit i en aquesta forma el trobem en Víctor Català. I el mestre ens reporta que a Camprodon li explicaren d'un muntanyenc que «enmig de la boira canigonca anomenava 'aquell moladó' un dels pujols que s'entreveien de les *esquerdes de Rojà*».

Amb tot, això potser no és sinó que en el mot *molló* hi roman com a subjacent la idea de cosa que sobresurt, que hi ha en el significat de l'ètim MŪTŪLONEM de *molló* i *modoló*, derivat hipotètic de MUTŪLUS, el nom que rebia en llatí el *permòdol*, és a dir, el cap de biga que sobresurt. Això, traslladat a la designació dels components de l'entorn natural —en què sovint trobem mots de procedència diversa, amb noms, per exemple, de parts del cos o bé que expressen qualitats o condicions abstractes predicables d'entitats heterogènies qualssevol—, doncs, conjecturem que és el que hi podria haver en aquest cas concret de l'accepció núm. 6 (que és com una extensió de la núm. 5, abans esmentada) de *molló* com a 'part alta d'una muntanya de forma cònica'¹ que retreu l'article que dedica el DCVB a aquest mot, una accepció que, com l'anterior núm. 5, tan sols recull aquest diccionari. Resumint, una part d'un relleu que sobresurt —o més ben dit, un cim especialment emergent— devia suggerir el sortint que fa el *permòdol*, i això induiria, si més no en el món hispano-llatí, l'extensió al camp topogràfic d'un mot procedent de l'arquitectura. Amb altres mots, com si en *molló* hi hagués implícit el sentit de cosa que surt enfora; un ressò que ha aflorat en l'ús valencià i sobretot ha deixat empremta en la toponímia.

Advertim que els topònims amb què el DCVB exemplifica aquesta darrera accepció de *molló*, *el molló de Miramar*, de la rodalia de la ciutat de Valls, i *el molló de la Vila*, de la Pobla Tornesa (Plana Alta) són uns noms que probablement ara ja no es diuen. Si més no, no figuren en la cartografia actual consultada. El nom actual del primer és *la Cogulla*, i en el segon, el genèric *molló* és substituït per *tossal*, és a dir, ara consta com el «tossal de la Vila». No cal dir que l'aspecte dels dos cims s'adiu perfectament a la definició d'aquesta accepció del DCVB.

Aclarim que *la Cogulla* (o *molló de Miramar*) és el puig agut de la *serra de*

*Miramar*², que té just al costat el conegut *coll de Lilla*, anant de Valls a Montblanc a la dreta. És el cim de més aparença o el cim per antonomàsia d'aquesta serra, i es troba per sobre mateix del llogaret del terme municipal de Figuera del Camp, anomenat Miramar. Cal dir que la denominació amb què actualment consta en la cartografia no hi pot ser més escacient. Així mateix, el *molló* o *tossal de la Vila* de la Pobla Tornesa s'ajusta també morfològicament a la definició de l'Alcover-Moll. És un del dos turons (el de 527 m) que flanquegen la vila, una vila que es troba a l'ombria (és a dir, a la part obaga) de la serra del Desert de les Palmes; per tant, no gaire lluny de Castelló de la Plana i Benicàssim.

Molló de Miramar

Sobre aquesta, diguem, propensió congènita de *molló* a anomenar punts sobresortints, cal considerar així mateix i correlativament que, com diu Coromines, el *molló* és una fita o la fita que es reserva per als punts culminants d'una muntanya, i això pot haver propiciat l'arrencada d'un procés metonímic de deriva, en què de mica en mica aquest terme va esdevenint el nom, també, de la peanya natural de la fita, és a dir, del cim on ha estat erigit: *el Molló* com a topònim de l'eminència. I encara més, el procés acabant en què la paraula *molló* es converteix, si més no localment, en el nom comú per a tot cim de muntanya quan aquest ix clarament en sobrepuig de l'entorn culminant proper. És a dir, aquest en principi sinònim de *fita* decantat a ser també el nom específic d'un cim d'una morfologia determinada o, simplement, d'un cim que té bona vista. Coromines explica que a Vilallonga de la Safor va fer l'enquesta lexicogràfica des de dalt del *molló de Ventura* per

tenir «bona vista». Com podem veure, *molló* en aquest topònim fa de genèric, un genèric que cal determinar; pel sintagma *de Ventura*, en aquest cas. De casos com aquest, el *Corpus toponímic valencià* ens en reporta un reguitzell, com exposarem més endavant.

El mestre addueix, així mateix, l'ús d'aquest terme que en fa o en feia el llençatge dels pescadors com a testimoniatge d'aquest trànsit de significat del mot *molló* (esdevingut si més no adesiara) de sinònim de *fita* a sinònim de *turó* o *turonet*. Hi recorrien —diu— en la descripció de les senyes o punts d'orientació de l'horitzó de terra, amb les quals es guaven quan eren mar endins; així explica que els pescadors del Perelló (Ribera Baixa) deien que «els sectors d'Énguera i de les Tapieres tenen tres mollons cada una», és a dir, tres turons o punts elevats com a punts de referència en cadascun d'aquests sectors de terra ferma.

Esmentem finalment, sobre això, que hi ha una particularitat fonètica del mot *molló* en el parlar valencià que també concorre a suggerir aquesta existència d'un sentit implícit d'eminència que té el terme en qüestió, si més no, en aqueixa variant de la llengua. Es tracta de la pronúncia en vocal *u* de la *o* àtona de *molló* (això és, «mulló»), un fet més aviat aberrant en valencià, la qual Coromines explica que no és rar de trobar al País Valencià, sobretot del Millars enllà i principalment a «la boca de gent verament rústica». I, per bé que no es decanta per cap de les causes al·legades, troba tanmateix raonable suposar una «influència per part de *muntó*, puix que aquest pot designar un munt de pedres»... I no sols de pedres, afegim-hi. Com defineix el mot el DIEC, *muntó* és un valencianisme que significa 'conjunt de coses les unes sobre les altres, formant elevació'.

De fet, doncs, la coincidència semàntica parcial entre *molló* («mulló») i *muntó* pot haver induït l'aproximació fonètica.

«Molló» com a nom propi

El valor de nom propi del mot *molló*, en el sentit d'eminència que sorgeix solitària en l'entorn —és a dir, quan el topònim és format per ell i prou—, on es

1. La qual, val a dir, potser perquè fou reportada per Antoni Griera en el *Butlletí de dialectologia catalana*, Coromines posa en dubte.

2. Aquesta serra fa de partió entre l'Alt Camp i la Conca de Barberà.

La Tinença de Benifassà

veu més clar és quan el terme apareix en plural: *els Mollons*. Així, per exemple, al límit de la Tinença de Benifassà (Baix Maestrat) amb les comarques dels Ports i del Matarranya, al sud del terme de Pena-roja de Tastavins, hi ha un conjunt de cinc cims aplegats en una àrea no gaire més gran de mig quilòmetre quadrat³ que s'anomena d'aquesta manera: *els Mollons*. És impensable suposar que hi hagi una fita en cada cim.

D'altres casos com aquest, en què l'ús del plural creiem que respon al sentit de cim manifest que pot tenir aquest terme, ara n'esmentarem tan sols tres: la *serra dels Mollons*, *els Mollons* (o *Mollons*, simplement) i *la font dels Mollons*. La serra és a la vall del Bergantes i va a petar sobre el conegut santuari de la Balma, a la comarca dels Ports. El cim dit *Mollons* es troba a la Pobla de Claramunt (Anoia), a l'esquerra del riu, en entrar aquest a *l'estret de la Pobla*; el mot ha determinat els topònims d'un espadat i d'una collada de l'indret: *cingle de Mollons*⁴ i *coll de Mollons*. I la dita *font dels Mollons* és a la part de la vall de la Noguera Ribagorçana adscrita al terme de Tremp (Pallars Jussà), a l'antic municipi de l'Espluga de Serra; a davant seu mateix té el vessant de cingle escabrosos de la serra de *Sant Gervàs*. Observem com aquests tres topònims són de contrades rocoses; per tant, amb accidents penyalosos que per força han de destacar.

Cal tenir en compte, però, que a vegades trobem aquest topònim en plu-

3. Talment com un grup de les roques de Montserrat, juntes però cadascuna destriada; com a la regió de les Agulles, posem per cas.
4. Aquest cingle de Mollons té un aspecte fragmentat; pertot s'hi veuen esquerdes. Fa l'efecte de ser com un castell de pinacles ben conjuntats fent pinya en un tros extrem ample del socoster del tossal.

ral, *Mollons*, en paratges del tot plans. Així, per exemple, a Aldover, al Baix Ebre. En aquest cas podem suposar, tanmateix, que el nom fa referència a unes fites que per allí hi hagi plantades. O bé també, potser, que sigui per una carena de serra, característicament accidentada, que tingui molt a la vista.

«Mollons» ambigu

En el cas de *molló*, en quant apellatiu del camp semàntic de cim, cal dir que no deixa de mostrar-s'hi a vegades una certa ambigüitat. S'hi trasllueix, segons com, talment una romanalla del significat originari de *fita*, sobretot si de fet encara n'hi ha alguna al punt culminant d'aqueix molló muntanyós. Tenim, per exemple, un topònim del terme de Cincorres, a la comarca dels Ports de Morella, *el molló Blanc*, que anomena el tossal més alt del sector muntanyós, conegut pel Bovalar, o si més no, és el nom amb què es coneixen els socosters (o parts més altes dels vessants) d'aquest tossal. Doncs el fet que en el seu punt més elevat hi hagi un vèrtex geodèsic de primer ordre, i malgrat que el nom oficial del vèrtex sigui un altre, *Creu de Gelat*⁵, tanmateix això provoca que, en l'expressió del topònim, s'hi vegi també una al·lusió a la fita del cim. Una fita que potser al principi devia ser a manera d'un pedró, un pedró pintat de blanc perquè es veiés de ben lluny.

En resum: *molló Blanc* és un nom que en l'actualitat, més que ser-ho de cap fita, ho és de l'indret on aqueixa s'aixeca. En concret: és el nom d'un espai muntanyós, el d'aquella part de la muntanya a partir de la qual aquesta ofereix

La Creu de Gelat

5. Aquest nom —*Creu de Gelat*— és manllevat a l'oratori que hi ha al coll, a uns tres-cents metres del cim, per on passa la carretera cap al poble veí de Portell de Morella.

des de lluny una fisonomia especial per a poder servir per a la seva identificació i, encara, de tota la zona que sembla presidir, en aquest cas, el Bovalar.

Sigui com sigui, *molló Blanc*, si bé s'ha de considerar que és el nom de l'aturonament on hi ha el cim, culminant o més rellevant del Bovalar, no n'és, però, el del cim mateix o punt concret on hi ha l'afegit extrínsec de la fita o edicle del vèrtex geodèsic. Així, en el mapa dels Ports de l'editorial El Tossal Cartogràfic, la denominació *Molló Blanc* és grafiada amb el tipus de lletra que correspon als noms de les formes de relleu principals.

«Molló» i «termenal»

Els termenals necessiten punts de referència per a la senyalització, i els puigs, per mica que es particularitzin destacant en el paisatge de l'indret, solen reunir-ne les condicions adequades. Són espais puntuals, sovint vistos encara més singulars a causa de llur situació i morfologia; de vegades són com torres de guaita naturals, que en certa manera endeguen topogràficament tota la contrada a llur entorn. És natural, doncs, que aquests puigs es converteixin en punts de referència, buscats per al traçat de les divisions territorials.

Ho poden ser tant, però, d'avinents per al marcatge del termenal que, en això, a vegades hi coincideixen més de dues de les demarcacions o límits de pertinença. Un punt de confluència, per tant, compartit per tres, quatre o fins i tot cinc de les partions del terreny, la qual cosa, realment, cal fer present amb una fita especial, és a dir, un molló. I, en tot cas, amb un topònim en què s'expressa el nombre de divisions que concorren en aquell punt que, com diu el genèric, es tracta d'un molló.

Les confluències de tres partions són anomenades *trifinis*. Esmentem com a exemple el *mollonet de l'Aire*⁶, reportat per Coromines, on coincideixen dos municipis de la comarca de la

6. El mapa de SGE (Servicio Geográfico del Ejército) hi indica un vèrtex geodèsic que anomena *la Plana*, això és, amb el nom de la contrada de la Costera que té sota seu.

Costera (l'Alcúdia de Crespins i Montesa) i l'enclavament —el Realenc⁷ de la Plana— del terme de Xàtiva.

Com a exemple de mollons, diguem, múltiples, n'esmentarem dos; un que és punt de reunió de quatre termes, i l'altre que n'arriba a aplegar cinc.

El primer és el cim del sud de les muntanyes de Prades, anomenat *lo Molló*, i, dels quatre termes que hi coincideixen, dos pertanyen al Baix Camp (Alforja i l'Arbolí), i els altres dos són prioratins (Porrera i Corriella). I l'altre —que, com ho proc el seu nom mateix, *molló dels Cinc Termes*, presenta quíntuple concu- cia— es troba en el límit entre el i l'Alt Maestrat. La primera con (Baix Maestrat) hi aporta els mu- pis de Xert, Sant Mateu del Maes- la Salzedella, i l'Alt Maestrat hi a- Catí i Tírig.

Mirant el mapa correspon- Maestrat, de l'*Atlas dels Països* *lans*, deduïm que aquest *molló* *Cinc Termes* es tracta de la cota un cim que anomena *lo Coll* i on- tivamente estableixen contacte aq- cinc termes municipals. Creiem- aquest cim deu presentar una c- denominació, o el topònim *lo Co* el nom pel fet que és una elevació- canvi, l'altra prefereix posar en m- la insòlita concurrència de tants t- en el cim d'aquesta muntanya.

Hi ha un vèrtex geodèsic a la cota 625 m de la serra que separa les comarques valencianes de la Costera i la Canal de Navarrés, el nom del qual —*Els Tres Mollons*— segons com des- concerta, si més no, en no conèixer-lo *de visu*. Hi coincideixen tres termes municipals: els de Vallada i Montesa, per part de la Costera, i el d'Énguera, la capital de la Canal de Navarrés, que és de parla ja castellana. Si no es poden concebre tres edicles, tres fites (mollons) per a assenyalar el mateix punt, un vèrtex de primera categoria com és aquest, potser és que el mot *molló* en aquest cas té més sentit de terme, 'confí', que no pas el de punt de trobada de termes.

Els mollons

Coromines anomena el nom del cim de les muntanyes de Prades adés esmentat, *lo Molló*, sota la forma *Motlló*, i aquesta grafia, que comporta una pronúncia amb la *l* palatal geminada («muλλó»), el fa dubtar que el nom d'aquest puig tarragoní vingui del nom comú *molló*, 'termenal', per bé que reconeix que es tracta d'un punt geogràfic de «vells límits territorials».

Penyagolosa

FOTO: INTERNET

Amb tot això insinua si no podria ser el seu origen talment com el del topònim *els Motllats* (o *el Motllat*), el nom que reben uns coneguts relleus pròxims, que són formats per un front esglaonat, damunt el qual s'estén un altiplà, el qual nom hom convé a fer venir de MONTES LATOS, això és, 'amples, extensos', una adjectivació que és del tot congruent amb llur topografia d'altiplans d'una mola.

El cim en qüestió del *Molló* (o *Motlló*) acaba, però, en punxa.

En canvi, aquesta conjectura corominiana no seria gens desavinent per al nom de dos trams de carena d'una alineació muntanyosa de la comarca de l'Alcalatén, al País Valencià. Es tracta del *pla dels Motllons* i del *motlló Pla*, grafiats així, i que són els noms

de dos altiplans en què es resol en dos punts pròxims el sector culminant del relleu de serra esmentat. Són unes calmes allargassades sostingudes per uns costers més aviat rostos, sobretot els que miren cap a ponent, cap al *Penyagolosa*, i especialment la de més cap al nord, el *pla dels Motllons*, que cau abruptament sobre la «deserta i profunda vall d'Usera» (J. Mira) i que presenta accidents penyalosos, com és la *Pena-roja*.

Entremig i més enllà la carena torna a fer alts i baixos, i curiosament més al sud n'hi un d'aquests alts, que es torna a anomenar *molló*; però ací, tal qual, sense geminació de la *l* palatal. És el *molló del Comptador*, i es tracta d'un puig que compleix bé els requisits que hom espera d'aquesta forma del relleu.

L'alineació muntanyosa a què ens referim es troba a llevant del *Penyagolosa*, i devers el seu acabament separa les aigües que van per ponent al *riu de Llucena* i, per llevant, les que acaben abocant al *riu de Montlleó*. El *pla dels Motllons* es troba a la carena de la *lloma de Benafigos* i hi passa el termenal entre aqueix poble i el de Vistabella del Maestrat (no hi hem sabut veure, però, en aquest pla, cap punt que

7. El *realenc* —*reialenc* en la GEC— era un territori que pertanyia al rei i, per tant, a la seva jurisdicció.

destaqui per ser més alt). El *motlló* *Pla* ve després de la *serra de la Nevera* i es troba entre Xodos i Atzeneta de Maestrat.

Observem de passada que, com s'esdevé en els pedrons del Ripollès que s'escauen sovint en punts per on passa un camí ramader, ací també amb el *molló del Comptador* esmentat. El mapa de l'Editorial Alpina, de què ens valem, assenyala el pas d'un d'important per aquest mateix tossal; però si no ho fes, també podria ser inferit per aquest mot *Comptador*, que constitueix l'element determinatiu del topònim. És una paraula que pertany al lèxic de les vies pecuàries, dels *assagadors*, com les anomenen al País Valencià. El *comptador* és un punt en què el camí s'estreny, de manera que les ovelles hi han de passar d'una en una i així el pastor les pot comptar.

Vitalitat del «molló» com a mot d'ús de la parla d'avui i la seva presència en la toponímia

Segons les dades de l'*Atles lingüístic del domini català* (ALDC), l'ús oral actual de *molló* en el sentit de 'fita' és més aviat limitat, reduït gairebé a l'ús d'unes poques contrades valencianes més aviat marginals i encara fent-hi concurrència amb *fita*, que per altra part és el terme preferent, si més no, el de primera resposta. Això, tanmateix, fa contrast amb la relativa freqüència amb què apareix en la toponímia, sovint en llocs on ja no se n'ha enregistrat l'ús oral, almenys en aqueixa accepció de 'fita'.

Les localitats enquestades en l'*Atles lingüístic*, on apareix *molló* com a sinònim de *fita* són les següents: Benifairó de les Valls i Algímia de la Baronia (al Camp de Morvedre); Casinos i Vilamarxant (al Camp de Túria); Ontinyent (a la Vall d'Albaida) i Beneixama (a l'Alcoià). També a l'Ametlla de Mar (Baix Ebre), al Principat i, així mateix, a Mequinensa. Amb el benentès, repetim, que en tots aquests llocs no és l'únic terme que hi coneixen, ans en tots és considerat més normal el mot *fita*.

8. Aquesta serra és formada per un seguit de tossals, un dels quals, el *tossal de la Burra*, n'és el cim culminant i hi ha un vèrtex geodèsic.

Santa Cecília de Molló

FOTO: R. PUIG COROMINES

On ha pres més volada l'ús toponímic de *molló* és al País Valencià i a la regió de l'Ebre. No en tenen, però, l'exclusiva. Llevat, però, de les Illes, on no n'hem sabut trobar cap ocurrència⁹, de tant en tant a la resta en va apareixent algun cas, fins i tot a la Catalunya del Nord.

En el *Corpus toponímic valencià*, *molló* és esmentat des de la comarca dels Ports fins a l'Alcoià, i, tant fent de determinatiu d'un genèric (alt, barranc, collet, collado, lloma, muntanya, pla) com de genèric a determinar (per exemple, *el molló Blanc*) i, encara, sol simplement (*el Molló*), és a dir, constituïnt per si mateix el topònim.

A la rodalia de Tortosa, segons explica Coromines, *molló* és un mot que s'usa pertot arreu, per bé que no s'arriba al domini propi del terme fins que no es deixa enrere el Baix Segre. I, tal com hem pogut constatar en la cartografia, *molló* és també especialment present al Matarranya.

Quan aquest terme fa acte de presència a la zona oriental del Pirineu, sempre ho fa en situació de determinatiu, tret del cas del nom de la vila de la vall de Camprodon que s'anomena simplement Molló¹⁰. Un nom, el

d'aquest poble, que tal com no en d'altres gens Coromines, no és sinó el mateix nom comú, esdevingut propi per anacronomàsia; hi és ben a prop la frontera entre el Vallespir i el comtat de Besalú, constituïda ja en l'etapa fundacional de l'espai català. La primera vila que troba a l'altra banda, un cop traspassat el coll d'Ares, Prats de Molló, podria ser que hi fes el mateix esment.

A banda i banda de la serra de l'Albera tenim dos d'aquells *mollós* en funció de determinatiu: el *coll de Molló* (al Rosselló), entre Portvendre i Banyuls de la Marenda, i el *puig Molló* (a l'Alt Empordà), entre Boadella d'Empordà i Terrades.

Força més ençà, cap a ponent, en el Borredà (Berguedà) i l'antic terme de Palmerola (ara annexat al de les Lles de les Valls - Ripollès), tenim el *serrat de Molló*. *Serrat*, en aquest topònim, participa alhora de la condició de genèric de coll i de muntanyola allargassada. El nom en els mapes figura com el del cim de carener, el punt més alt d'aquest, com per això els topògrafs hi fan constar la cota; però diríem que convé també a l'el·lipsis del branc de serra, per tal com es presenta com una unitat orogràfica clara. Cal dir que per la carena hi passa el terme municipal.

Al Pirineu i Pre-pirineu occidental n'hem trobat tan sols tres ocurrències toponímiques (cosa, és clar, que no vol pas dir que no n'hi hagi més). Du-

hi preval la pronúncia rossellonesa, és a dir, amb /palatal/.

9. Segons l'ALDC a Mallorca i a Eivissa tan sols hi ha fites i a Menorca, mitgera (que a Ciutadella i a les Ferreries significa més aviat 'paret mitgera').

10. El nom *Molló* del poble ripollenc és pronunciat «muió», d'acord amb la fonètica del català oriental. En canvi, en el mateix mot del poble vallespirenc, Prats de Molló,

són pallareses i tenim l'altra a la Baixa Ribagorça. La ribagorçana consta, en realitat, com a nom d'una partida —*el Molló*— del municipi actual de Monesma i Queixigar, una partida que s'estén per un dels serrats de la solana de la *serra de Llera*, entre els despoblats de Soliveta i Calatxo.

Dels mollons del Pallars, l'ocurrència més septentrional es troba a la Vall d'Àssua (Pallars Sobirà), i l'altra pertany al municipi de Senterada (Pallars Jussà) i el tenim a la vall del riu de Cadolla, afluent al seu torn del Flamicell.

L'escaiença a la Vall d'Àssua és doble. Consisteix en un parell de protuberàncies (*lo molló Gros* i *lo molló Xic*) del coster fortament rost, encarat a llevant, que davalla del Montsent de Pallars i del pic del costat, el Montorroio. Són com uns mugrons rocósos o punts sortints, on fa una inflexió la declivitat general del pendís, i des del fons de la vall es veuen a mig aire del vessant, posats en dos dels lleus carenars interfluvials, separadors dels barranquets que solquen el dit vessant.

Aquests accidents caracteritzen l'indret de la vall on s'escauen, tant que el paratge és conegut amb el nom *les (los) Mollons*. La vall és la del riu de Berasti o Rialbo, que envia les aigües a la Noguera Pallaresa a través del riu de Sant Antoni.

El molló de Senterada ens fou reportat com a *roca del Molló* en la correcció de la toponímia dels ortofotomapes 1:5.000 de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. Es tracta d'un sector de la solana de la *serra de Comillini* (del *solà de Cadolla*, per ser més precisos), que s'avança una mica sobre la resta del sector i hi configura un tossalet damunt les cases de Cadolla. Cal dir que el termenal municipal hi fa gairebé a tocar una inflexió, un punt, doncs, que pot induir a assenyalar amb una fita. Altrament, però, el genèric *roca* de l'orònim no escau sinó a un accident petri del terreny, un genèric que encara hi convé més perquè hi sobresurt topogràficament. I, de fet, podria ser que el topònim *roca del Molló* fos en certa manera redundat, perquè en el mot *molló* ja hi hauria implícita la significa-

ció de 'munt' que hi posa clarament el terme *roca*.

Advertim que el mapa de l'Editorial Alpina (1979) de la zona coneix aquest indret simplement anomenant-lo *el Molló*.

Tornant al centre del Principat i escodrint cap al sud, més enllà del topònim *els Mollons* de la Pobla de Claramunt, a què ja hem fet referència, es van trobant ara i adés més casos, potser cada cop més, bona part dels quals ja han estat esmentats.

Acabem aquesta rastellera de topònims, on figura el mot *molló*, fent menció d'un dels cims notables de Montsant (Priorat), el *molló Alt*. No és un cim de la *serra Major*, sinó que es troba en un dels branques de serra que per l'extrem de ponent del vessant nord del massís s'esmuny devers el *congost de Fraguerau*. És un cim cònic, ben individuat, amb colls ben marcats a banda i banda en la carena del serral (*serrall* o *serrat del Sarraí*, a partir del collet més cap al sud, anomenat *del Molló*), on, si bé hi passa el termenal entre Margalef i la Morera de Montsant, no ha estat triat per cap vèrtex geodèsic. Cal dir que morfològicament s'adiu d'una manera impecable a l'accepció del DCVB que qüestiona Coromines.

Ens ha cridat l'atenció, altrament, que en dos dels mollons de les muntanyes de Prades i serres adjacents alguns dels pobles del Camp de Tarragona que els tenen com a cims importants de llur terme municipal, semblen preferir-hi una denominació alternativa, considerada més actual, que pondera endemés la gran panoràmica que des del cim es domina.

Tenim, així, que el cim esmentat, *lo Molló* (o *Motlló*, com és reportat per Coromines), els pobles del Camp de Tarragona també l'anomenen *el Mirador*. Així és consignat en la *Gran geografia comarcal* en les monografies de l'Arbolí i Alforja, d'una manera exclusiva en aquesta darrera població. I més cap al sud hi ha el punt més alt de la serra de Llaberia, a la ratlla entre el Baix Camp i la Ribera d'Ebre, i on trobem un vèrtex geodèsic de primer ordre, el nom actual, o avui preferent, del qual és *la Miranda*. Conserva encara el nom ancestral —*lo Molló*—, però tenint-lo

per denominació secundària. És un cim en forma de planell estret, d'uns quatre-cents metres de llargada, que s'aixeca una mica més que la resta de la carena, al cantell mateix de la cinglera que la serra de Llaberia té encarada a la *mola de Colldejou*. El planell que és aquest cim rep el nom de *pla del Molló*.

El genèric «molló» i els seus determinatius

Si ens fixem en el nom de lloc en què *molló* fa de genèric, convertit, doncs, en un terme que cal especificar per a poder complir de debò en el nou mester de topònim, podem observar que això es fa recurrent sovint a les mateixes atribucions que es poden trobar en qualsevol dels genèrics que tenim per a anomenar els punts elevats del relleu. Una cosa certament que reforça la presumpció de sinònim de cim que més d'un cop cal atorgar al terme *molló*, especialment al País Valencià. És a dir, el genèric *molló* determinat amb unes atribucions que semblen més pròpies d'una eminència del terreny que no pas d'una simple fita. Retraient les que es troben en el *Corpus toponímic valencià* hi tenim les següents: *roig*, *rodat*, *pla*, *dels Corbs* i *de la Creu*; com podem veure, totes elles, uns determinatius que no serien pas insòlits en el nom d'un serrat o llima o bé d'un tossal, posem per cas.

Així, per exemple, tenim la marca *roig*, que es diu del color que singularitza l'accident i, per això, es troba ben sovint en les descripcions toponímiques del terreny; marca que, per aqueix *Corpus toponímic*, és assignada a un *molló* de Xàtiva, i es dóna el cas que en la mateixa demarcació de Xàtiva hi ha també la *penya Roja*, el nom amb què es coneix el morro abrupte, rocós, amb què acaba la *serra del Castell*. Ens sembla, doncs, ben plausible que el nom de *molló Roig* escau més com a nom d'un tossal que no pas d'una fita.

Fins i tot hi ha adjectivacions de *molló* que no s'acaben d'entendre si no és que s'apliquin a qualificar un cim. Precisar que tal *molló* és el *molló dels Corbs* (Oliva, comarca de la Safor), per exemple, sembla fer més referència a un cim, on s'agraden d'aplegar aquests ocells, que no pas al bastiment

modest que no deixa de ser el molló, com a fita.

Tanmateix, n'hi ha, és cert, que no es pot pas dir que desdiguin aplicades a la fita; així i tot, són atributs que hom veu més aviat adequats per a la caracterització d'un cim o cimet. Així, podem adduir el *molló Rodat*, de Torrent a l'Horta; un adjectiu, *rodat*, que és usat sovint en el català de València en el sentit de 'revoltat', 'haver fet revolta quelcom', i que diríem també que expressa per extensió que una cosa és d'una forma arrodonada. Una particularitat de l'aspecte que pensem que pot ressaltar més si la posseeix una cosa d'un cert volum —doncs, un tosalet— que no pas un simple roc o munt més o menys manipulat de rocs clavats a terra i, encara, sense que el conjunt no sigui més alt que un home.

També hi podríem afegir el cas de l'adjectiu *pla*, que no és rar de trobar aplicat a un genèric de *muntanya*, tan sols parant esment que en el cim hi ha un pla o, més ben dit, és un pla; això és, constituint una calma o altiplà. *El molló Pla*, adés esmentat, d'Atzeneta del Maestrat, n'és una ocurrència clara.

De vegades el determinatiu de *molló* és més aviat situacional. Ens diu el nom de l'indret on s'aixeca o també o solament que és el punt més alt o rellevant d'una determinada demarcació. Un punt que és el cim poc clar d'algun serrat, la carena del qual fa una convexitat molt lleu. Tenim així, per exemple, el *molló de Muixacre*, que marca el punt més alt de la dena de Morella d'aquest nom¹¹. De fet, és un punt acimat d'una certa rellevància, com ho fa present que hi faci referència el nom d'un, si més no, accident

Al fons, a l'esquerra, es veuen les muntanyes de Bovalar. Al davant, hi veiem la Mola de la Garumba, ben visible des del castell de Morella. FOTO: CARLES DOMINGO

topogràfic que domina; la capçalera de la *rambla de Cervera*, o *riu Sec*, anomenada *racó del Molló*. En aquest molló, així mateix, hi figura un vèrtex geodèsic.

Aclarim que *dena* és el nom que reben les partides rurals o agrupacions de masies, constituïdes en entitats municipals menors, en què es divideix l'extens terme de Morella. ◆

Bibliografia

- ALOY, David, LLEONART, Maria Mercè, *Pirineu Oriental (2)*, Centre Excursionista de Catalunya, Ed. Montblanc-Martín, Barcelona 1978.
- Atlas dels Països Catalans 1:300.000*, Geo-estel, Enciclopèdia Catalana, S.A., Barcelona 2000.
- Atlas Topogràfic de Catalunya (ATC), 1:50.000*, 3 vols., Institut Cartogràfic de Catalunya, Enciclopèdia Catalana, S.A., Barcelona 1995.
- Atlas Universal Català*, Enciclopèdia Catalana, S.A., Barcelona 1983.
- BADIA I CARDÚS, Montserrat, *Fenòmens fonètics entre consonants a l'interior de paraula i per fonètica sintàctica (II): assimilacions*, dins LLENGUA NACIONAL, núm. 77, IV trimestre 2011.
- BADIA MARGARIT, Antonio, *Gramàtica històrica catalana*, Ed. Nogués, Barcelona 1951.
- Cartografía Militar de España*, hoja nº 29-31 (795)1:50.000, Jàtiva (Xàtiva), Servicio Geográfico del Ejército, 1987.
- Cartografía Militar de España*, hoja nº 28-31(194),1:50 000 Canals, Servicio Geográfico del Ejército, 1988.
- COROMINES, Joan, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECAT)*, 9 vols., Curial «la Caixa», Barcelona 1989.
- Onomasticon Cataloniae (I-VIII)*, Curial «la Caixa», Barcelona 1989.
- Catllaràs, Picancel 1: 25.000, Mapa i guia excursionista*, Ed. Alpina, Barcelona 1995.
- Corpus toponímic valencià (Tapoval)* - Acadèmia Valenciana de la Llengua, València 2009.
- Diccionari català-valencià-balear (DCVB)*, d'Alcover i Moll.
- Diccionari de geologia*, direcció d'Oriol Riba i Arderiu. Institut d'Estudis Catalans. Enciclopèdia Catalana, S.A., Barcelona 1997.
- Diccionari de la llengua catalana (DIEC)*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1995 (1 edició).
- Diccionari de la llengua catalana (DLC)*, IX ed., direcció Joan Carreras i Martí, Enciclopèdia Catalana, 1989.
- Gran geografia comarcal de Catalunya (7, El Camp de Tarragona) / (11, El Priorat,...)*, Enciclopèdia Catalana, SA, Barcelona 1984.
- Gran enciclopèdia catalana (16 vols.)*, Enciclopèdia Catalana, SA, Barcelona 1970.
- Els Ports 1:25.000, Mapa i guia excursionista*, El Tossal Cartogràfic, 2009.
- Mapa Topogràfic Nacional de España, Benicàsim / Benicàssim, 616 (30-24) (MTN 50)* - Instituto Geográfico Nacional Madrid.
- La Tinença de Benifassà 1:30.000, Mapa i guia excursionista*, El Tossal Cartogràfic, 2009.
- Nomenclator oficial de toponímia major de Catalunya*, 3 vols., Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2a. ed., set. 2009.
- Penyagolosa 1:30.000, Mapa i guia excursionista*, Ed. Alpina, Granollers 1999.
- RAVELLA I VIVES, Josep M., *Atlas del País Valencià*, Ed. 62, Barcelona 2001.
- Serra de Llaberia 1:20.000*, Ed. De Poblet, Barcelona 2003.
- Serra de Montsant 1:20.000*, Ed. Poblet, Barcelona 2004.
- Toponímia dels pobles valencians*, La Pobla Tornesa, 160, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

11. Talment com els relleus, a Cinctorres, del Bovalar i del seu cim, el *molló Blanc*, i que de fet en són la continuació cap a ponent, els quals, vistos si més no des d'una certa distància (des del castell de Morella, posem per cas) no presenten cap aspecte abrupte. Es tracta d'una orografia feta a base de formes allargassades, com de cetaci; per tant, constituïda per bonys allargassats amb carenars que es bomben d'una forma més aviat oberta.